

ПЕТРО АРСЕНИЧ І ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО ПРИКАРПАТТЯ.

Коломийська художниця Оксана Кічура.

Маловідомим іменем на культурно-мистецькій мапі Прикарпаття є Оксана Кічура, образотворча діяльність якої пов'язана з Парижем, Коломиєю, Косовом тощо. Життя і творчість авторки численних графічних, іконописних, малярських творів, музиканта і педагога Оксани Кічури лягли в основу запропонованого матеріалу.

Ключові слова: Оксана Кічура, образотворче мистецтво, малярство, графіка, музика, Коломия.

У колі зацікавлень Петра Івановича Арсенича, з поміж іншого, чималий обшир займає образотворче мистецтво Прикарпаття. На особливу увагу заслуговує його колекція репродукцій творів прикарпатських художників у листівці. Петро Арсенич розширив відомості про знаних мистців, творчість яких пов'язана з нашим краєм, а це – Корнило Устиянович, Ярослав Пстрак, Святослав Гординський, Осип Сорохтей. Він близько знав відомих прикарпатських художників Ярослава Лукавецького, Михайла Зорія, Дениса-Лева Іванцева, також Опанаса Заливаху, Михайла Фіголя, Олександра Коровая та багатьох інших. Про них писав у своїх численних друкованих матеріалах, а також говорив про них у доповідях, виступах, лекціях.

Спонукою до написання цієї статті був матеріал Михайла Паньківа «Краєзнавчі стежки Петра Арсенича» в часописі Галичина від 31 липня 2014 року, де поважний автор серед іншого зазначив: «Наприкінці 70-х років краєзнавчий музей готувався до відкриття в Івано-Франківську художнього музею. (На той час і впродовж багатьох років М.І.Паньків був директором краєзнавчого музею. – В.Л.). Арсенич і тут зумів відзначитися, знаходячи художні полотна прикарпатців. Музей закупив серію картин **Тетяни Качури** з Коломій, які нині зберігаються у Музеї мистецтв Прикарпаття» [1, с.8].

Завдяки колишньому випускникові художньо-графічного факультету Прикарпатського університету ім. В.Стефаніка (де мав і маю честь викладати), Вікторові Доскалюку, який на сьогодні є охоронцем фондів музею, з прикрістю дізнався, що жодних творів Тетяни Качури в музеї нема... Виявилось, що мала місце невеличка неточність, оскільки йшлося не про Тетяну Качуру, а Оксану Кічуру...

Таким чином, слід вважати, що завдяки Петру Арсеничу до збірки Художнього музею в Івано-Франківську (тепер Музей мистецтв Прикарпаття), потрапила збірка творів малярства і графіки Коломийської художниці **Ксенії Кічури** (Кубранович), 1912–1969. Збірка була передана 25 грудня 1980 року, у рік створення музею. (Акт №5, від О.О. Кульчицької, з Коломій, вул. Прикарпатська, 110). До збірки увійшло дві живописні роботи та 17 графічних листів розмірами бл.7x12 см та 30x25 см.

Оксана (Ксенія) Кічура (у заміжжі Кубранович) народилася 1912 року у родині українського правника і письменника Мелетія (Мелітона) Кічури, який був одружений з коломиянкою, студенткою філософії Віденського університету Марією Глинською. Навчалася Оксана в Коломийській українській гімназії «Рідної школи». Початкову мистецьку освіту отримала під керівництвом поляка Бінкевича. З дитинства вона захоплювалася музикою і образотворчим мистецтвом. Мала наміри в 1930 році вступити на навчання до Краківської академії мистецтв, однак вони виявилися марними.

Через рік, з 1931 року, основи малярства і графіки, спеціалізацію «портретистика й декорація» Оксана освоювала вже у Франції, у Вищій мистецькій школі Монпельє. Певний час Оксана Кічура перебувала в Парижі, заробляючи на прожиття випадковим мистецьким заробітком та лекціями німецької й латинської мови які добре засвоїла в час гімназійного навчання [2, с.137]. Більшість із творів Оксани Кічури зі збірки Художнього музею виконані саме у цей час в Парижі і тим вони є особливо цінними.

Дитинство і юність Оксани було тісно ментально пов'язане з батьковою долею. Вона намагалася щонайбільше дізнатись про нього, а згодом зв'язатися та зустрітися з батьком. Однак, цього не сталося. Батько Оксани, Мелетій Омелянович Кічура був особливою, непересічною постаттю з трагічною долею в українській культурі кінця XIX – поч. XX ст.

Народився він 21 січня 1881 року в с.Носів, (Бережанського) Підгаєцького р-ну Тернопільської обл. Після сільської школи вчився у Львівській гімназії. Ще у липні 1899 року на студентському віці він палко відстоював задум заснування у Львові українського університету. У цьому ж році Мелетій Кічура розпочав студії на юридичному факультеті Віденського університету, де познайомився з Іваном Семанюком (Марком Черемшиною). З якоїсь причини на один навчальний рік – 1905–1906 – він перейшов до Львівського університету, де теж студіював право, але потім повернувся до Відня. Впродовж 1907–1908 років Мелетій Кічура, як довірена особа Василя Стефаніка, багато зробив, щоб письменник переміг на виборах до австрійського парламенту.

Протягом 1910–1914 років Мелетій Кічура жив у Коломиї, працював адвокатом. Брав активну участь у громадсько-культурному житті міста, долучився до видання газети «Покутське слово». 1912 року в Коломиї й народилася старша донька Оксана, молодшу доньку згодом назвуть Тетяною. В час Першої світової війни батько Оксани був мобілізований до австрійського війська, потрапив до російського полону був вивезений у Сибір. Та все ж йому вдалося втекти з сибірських полонів і повернутися в Україну.

Оксані було 6 років, коли 1918 року Мелетій Кічура опинився у Києві. Там він працював завідувачем канцелярії Української академії мистецтв, викладав німецьку мову в Художньому інституті. Він знався з багатьма художниками. Саме 1918 року його портретував Яків Струхманчук, цей портрет тепер перебуває в експозиції Івано-Франківського обласного краєзнавчого музею. Мелетій Кічура належав до літературної організації «Західна Україна», від 1930 року був редактором журналу під однойменною назвою. Також він редагував альманах «Руку братам» (1928 р.).

Мелетій Кічура – автор збірок поезій, літературознавчих статей, рецензій, нарисів про українських письменників. Він перекладав українською мовою твори Шарля Бодлера, Юліуша Словацького, Фридріха Шіллера та ін., німецькою мовою – поезії Лесі Українки, Тараса Шевченка. Був поліглотом вільно володів німецькою, російською, французькою, словацькою, польською, чеською мовами, а також есперанто, яку вивчив у Коломиї завдяки засновникові есперантського руху в Галичині Орестові Кузьмі.

Молода перспективна мисткиня Оксана Кічура перебувала на мистецьких студіях у Франції, коли у 1933 році, у час ежовщини, за сфабрикованим звинуваченням був заарештований і репресований в Україні її батько. Досі вважали, що Кічура загинув у 1939 році, але тернопільський краєзнавець Єфрем Гасай віднайшов архівну довідку, завдяки якій остаточно з'ясовано, що Мелетій Кічура помер 3 березня 1938 року в місцях позбавлення волі. Його було реабілітований посмертно. На сьогодні одна з вулиць Коломиї названа його іменем.

Оксана Кічура наприкінці 1934, або на початку 1935 року повертається з Франції до Коломиї (є підписані твори з Парижа 15-18.11.1934). В рідному місті поринає в мистецьке життя. Як художник-монументаліст, як ікономалярка Ксеня Кічура виявила себе у 1937–1939 роках при оздобленні церкви в Шепарівцях (збереглися акварельні ескізи – *В.Л.*). Також художниця працювала над реставрацією поліхромних розписів Благовіщенської церкви в Коломиї (1587 р.). Про це засвідчує різьблений напис на церковних хорах. В такий спосіб вона продовжувала віку творам, які залишили попередники. Для цієї церкви, за сприяння о.Русина, Оксана Кічура виконала запрестольну ікону Божої Матері. Запрестольну ікону Богородиці створила вона теж й для церкви в Солотвині на Богородчанщині.

Окрім малярства і графіки, вона захоплюється музикою. Основи гри на фортепіано Оксана отримала від матері, вдосконалює свій музичний фах навчаючись у філії Вищого музичного інституту ім. М.Лисенка в Коломиї, а в 1938 році, у рік смерті батька, вона закінчила Вищий музичний інститут ім. М.Лисенка у Львові. У передвоєнні роки Оксана Кічура підробляла як тапер, супроводжуючи грою на фортепіано німі кінострічки.

Друга світова війна, переміна влади принесли тривогу Кічурам, які належали до сім'ї репресованого в Києві «ворога народу». З короткочасним відходом більшовиків, у час проголошення відновлення Української держави у Коломиї діяв театр під керівництвом Івана Когутяка. Оксана Кічура впродовж 1943–1943 років працювала в театрі художником-декоратором. Оформила кілька вистав, серед яких – «Циганський барон», «Тріумф прокурора Дальського», «Украдене щастя» [2, с.138].

1943 року Оксана Кічура одружується з кооператором Романом Кубрановичем, відтоді підписується новим прізвищем. У березні 1944 року з чоловіком покидає Коломию і вони подаються на Захід. Жили в Штрасгофі в Австрії, потім – у Східній Німеччині, звідки їх у 1945 році депортували в Радянський союз. Після повернення у Коломию з 1945 по 1948 рік художниця з європейською освітою працювала в артілі «Картонажник». Час від часу намагалася працювати творчо, створила ікони Ісуса Христа та Божої Матері для церкви у с.Ланчині.

У цей час її художня праця майже цілком припиняється і подальше своє життя вона присвячує музиці. Протягом 1948–1950 років Оксана Мелетіївна Кічура працювала вчителькою гри на фортепіано в Косівській музичній школі. Вона й заснувала її як філію Коломийської, а далі, аж до відходу у засвіти 1969 року була викладачем гри на фортепіано в Коломийській дитячій музичній школі.

У статті про Оксану Мелетіївну Кічуру п.Мирослава Грушевська пише: «...не любила фальші ні в чому: ні в музиці, ні в стосунках між людьми. Завжди готова була допомогти колегам, а для чужих – далека і замкнута в собі. Пам'ять про неї, як про талановиту особистість писанкове місто зберігає і шанує для нащадків» [цитата з інтернету].

Творчість Оксани Кічури в образотворчому мистецтві позначена експериментами та пошуками нових сучасних форм та засобів. Природньо, що в її творах присутній французький модернізм. Оксана Кічура свідомо уникала класичних форм, хоча й уміла все передати в дусі імпресіонізму чи навіть реалізму. Як художник-портретист, Ксенія вміла схопити зовнішній характер та психологічний стан портретованого і передати його в рисунку та колориті. В портреті вона працює у різноманітних техніках – олією, аквареллю, гуашшю, тушшю. Її олійні натюрморти та сюжетні композиції, позначені динамікою і виконані вільно, широкими мазками, що засвідчує про її високі професійні якості.

Іван Кейван, мистецтвознавець, художник, графік з української діаспори в Канаді, народжений у Коломії, проаналізував творчий доробок Оксани Кічури – від 1934 до перших повоєнних років і виніс можливо надто різкий присуд: «...отже могла виробитися на добру портретистку, якби була зосередилася на цій ділянці. Ксеня не виявила своєї самобутності, навіть своєї манери, не кажучи вже про стиль... Вона тільки показала свій талант і змагання до себевияву... Ксеня Кічура, вкладаючи однакову наснагу в образотворчість і музику роздвоїлася й хоч мала велику амбіцію вибитися понад пересічність, дійняла тільки пересічного рівня, як у малярстві, так і в музиці» [3, с.263]

Серед образотворчої спадщини Оксани Кічури відомі олійних твори: «Портрет Дарії Сатурської», «Портрет мужа», «Портрет Софії Русової» (1936 р.). Натюрморти «Рожі», «Натюрморт з книгами і дзбанком», етюд «Коні». З графічних творів виконаних гуашшю, відомі «Гуцул» і «Гуцулка»; графіка «Чорний крук», «Втрачений час» (два варіанти), рекламні ескізи «Лювр» (плакат), «Балерина», екслібрис [3, с.263]. У Коломийському музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й.Кобринського є чотири твори Оксани Кічури, подаровані колекціонером Іваном Вишиванюком 2002 року: олійні «Автопортрет» (1941р.), «Портрет жінки» (1947р.), «Портрет чоловіка художниці» (1940р.?), а також пастель «Портрет сестри» (1930р.) [1, с.138].

Окремі роботи Оксани Кічури збереглися у листівках [2, с.139-142, іл.1-6]. У Станіславському видавництві «Красимир» вийшли друком кілька авторських листівок підписаних двома літерами О.К. (Оксана Кічура), три з них на тему «Христос Воскрес». Одна композиція в колі, де зображена дівчинка в покутському строї серед верболозу, інша композиція з ангелом на тлі писанки. І ще одна з зображенням традиційної гуцульської церкви, до якої йдуть дівчата. Цікавою є різдв'яна композиція з Богородицею та трьома гуцулами, які

прийшли вітати Христа, як етнографічна інтерпретація сюжету про трьох царів. Оригінальним вирішенням вирізняється листівки із зображенням Богородиці з немовлям в оточенні сонцесяйних ангелів у вечірньому небі над сільськими домівками та композиція з Ісусиком між двома ангелами, що схилилися над ним у молитовній поставі. Усі листівки декоровані орнаментами з автентичних покутських та гуцульських вишивок і писанок. До збірки, що потрапила старанням П.Арсенича до Художнього музею увійшли дві живописні роботи та 17 графічних творів. Експресією відзначаються два олійних етюди Ксенії Кічури «Коні». На одному зображено трьох коней у статиці, на іншому у дивовижній динаміці. Червоно-помаранчевий колорит обох етюдів додає передчуття тривоги і неспокою.

З графічних аркушів Оксани Кічури в першу чергу варто відзначити атрибутовані твори виконані у Франції. Оригінальним є рекламний плакат Оксани Кічури «Лувр. Спеціальна експозиція» з характерним модерним підходом в образному вирішенні композиції. Графічний твір «Гуцул» виконаний у Парижі 27 жовтня 1934 року вражає авангардністю графічної мови, вишуканим кольором, вдумливим відбором рідних для художниці етнографічних елементів одягу. Цікаво, що цього ж дня вона виконує ще один графічний твір з використанням кольору, де зображена фігура жінки у розкішному чорно-жовтому одязі з манірно виставленою делікатною стопою ніжки. Ця робота, очевидно, є ескізом сценічного одягу. Драматизмом контрастів динаміки світлих хмар, вітрил, води та темних статичних елементів будівлі вирізняється графічний аркуш виконаний у Парижі 15 листопада 1934 року. Апокаліптичний чорний вершник домінує в прямокутній площині композиції «Чорний крук», теж виконаний у Парижі 18 листопада 1934 року.

З-поміж неатрибутованих графічних творів Оксани Кічури, цікавим композиційним вирішенням вирізняється зображення приколіненого ангела, що намагається зупинити тягар важкої бетонної глиби над собою. Символіка цього твору легко прочитується глядачем. Схожий композиційний прийом використано художницею в «Екслібрісі». Відмінність є лиш у тому, що замість ангела авторка зобразила профільний силует фігури оголеної дівчини на колінах з розкішним волоссям, яка затуляє руками обличчя. Фігура вкомпонована в рівнобічну трапецію, а над нею та ж «бетонна плита» з написом «Exlibris». У ще одному «Екслібрісі» художниця використовує таку ж силуетну жіночу фігуру, як і в попередньому творі, але вписує її не в трапецію, а в рівносторонній трикутник, вершина якого розділяє напис на дві частини – «exli» та «bris». Ймовірно, графічною ілюстрацією до якогось літературного твору є зображення дівчини з гончим псом на тлі вітрильників і неба. Художниця виразно зацентувала в цьому творі напрям вітру, який одночасно наповнює вітрила човнів, розвиває волосся дівчини та її подовжену сукню.

Оксана Кічура часто малювала коней. Кілька її графічних творів мають в сюжеті цих граційних і досконалих тварин. Вражає лаконізмом і динамікою зображення білилом лучника на коні у стрімкому леті на чорному тлі. Скупими графічними засобами художниці вдалося досягнути максимального візуального ефекту. Теж на чорному тлі, але вже без вершника, замість якого темно-червона попона, зображено білого коня що стоїть скорботно і непорушно, немов оплакуючи свого господаря. Кілька силуетів озброєних вершників, силуети

дерев, навпіл поділена лінією горизонту композиція у верхній частині якої тьмяне сонце у сіро-голубім небі, це сюжет ще одного графічного твору Ксенії Кічури.

Цікавою є композиція твору художниці, де теж використано зображення коней. З-за фрагменту темної нездоланої стіни виривається квадрига коней. Їх голови, що немов у розкадровці фільму, піднімаються залишаючи за собою розбурхані гриви. Чіткий ритмічний рух гарцюючих ніг і копит – як прагнення до свободи. Свободу в цій композиції символізують безкраї простори і безконечність неба в якому вільно ширяють птахи.

У деяких графічних аркушах Оксани Кічури помітні популярні у європейському мистецтві поч. ХХ ст. мотиви східного мистецтва Японії та Китаю. На одному з графічних аркушів зображена похилена одинока жіноча постать у силуетному човнику з білим вітрилом, яка щойно рушила від берега у чорну невідомість. На іншому – дивовижні дерева з могутніми стовбурами, які немов гнуться в усібіч від ваги своїх розлогих крон. На ще одному аркуші в'ється у невідомість дорога, оточена обабіч характерними арабесковими сулуетами фантастичних дерев.

Як і для будь-якого справжнього мистця, Оксану Кічуру не так цікавив остаточний результат, як сам процес творчості. Вона творила портрети, своєрідні символічні композиції, натюрморти, рекламу, виявила себе в монументальному мистецтві, іконографії, сценографії, у різних жанрах графічного мистецтва. Запропонована стаття не претендує на глибоке, всеохоплююче дослідження визначення ролі і місця Петра Арсенича в популяризації образотворчого мистецтва Прикарпаття чи у вивченні творчості Оксани Кічури, а є пропозицією для молодих дослідників подальшого руху в означеному напрямку.

Література:

1. Паньків М. Краєзнавчі стежки петра Арсенича. / «Галичина», 31 липня 2014 р., №112–113(4865–4866).
2. Ковтун В., Полегенький С., Васильчук М. З Коломиєю у серці. Українське мистецтво у старій листівці. Вип.3. – Коломия, Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 2005. – С.137-142.
3. Кейван І. Образотворчі мистці Коломийщини // Коломия й Коломийщина: Збірник споминів і статей про недавнє минуле. – Філадельфія: Видання комітету коломиян, 1988. – С.263.